

Нађа Бобичић

Филолошки факултет

Универзитет у Београду

Увођење у феминистичку књижевну критику

Uvod u feminističku književnu kritiku / Lada Čale-Feldman, Ana Tomljenović. –
Zagreb: Leykam International, 2012 – ISBN 978-953-7534-97-4

Увод у феминистичку књижевну критику, ауторки Ладе Чале-Фелдман и Ане Томљеновић, дио је едиције *Уводи* накладе Leykam International, намијењене млађој академској публици, почетницима и почетницама у одговарајућој области. С обзиром на то да садржи различите дискурсе, од полемичког до прегледног, могло би се рећи да је овај *Увод* својеврсни жанровски хибрид, то јест да се у исто вријеме ради о прегледу, уводу и студији. Објављивање *Увода* значајно је за читав регион, будући да се ради о првом уводнику у феминистичку књижевну критику на нашем језику. Већ смо имали прилику да се с тим жанром упознамо на другим језицима, најприје на енглеском, тако да постоје нека очекивања о томе како би могао изгледати један академски увод. Уз то, свјесни смо и тога да је за писање прегледног и јасног увода потребно имати умијеће селекције, односно указивања на оно што је „најважније“. Међутим, селекција грађе, композиција књиге, односно подјела на поглавља, те одабир одговарајуће литературе за почетнице и почетнике, често доводе и до поетичких и идеолошких недоумица. Рецимо, да ли се писањем историје феминистичке књижевне критике ствара нови феминистички канон; како једноставно објаснити, али не и симплификовати, поједине комплексне проблеме; и, у крајњем, каквим стилем писати увод у овако широку област.

У предговору „Умјесто увода: 'не-све“ ауторке експлицитно објашњавају да се од оваквог уводника не може очекивати да укаже на све теоријске финесе; циљ је да се читалаштво упуту у темељне појмове, „предмет и методе, кључне термине и правце, ако не и сва важна имена која су у тој дискусији судјеловала“ (9). Међутим, то што не може све стати у једну књигу није изазвано само обимом предмета, већ је ријеч и о свјесној одлуци ауторки, које сматрају да би „тима (детаљним приказивањем свих струја и историјских фаза) изневјериле конститутивну отвореност њезина

(феминистичке критике) осовинског лексема сталној разградњи свега уза што се пришио“ (10). Ипак, ауторке нијесу у потпуности могле избјећи опредјељивање, тако да чешће реферишу на француску феминистичку струју, иако нијесу у потпуности заборавиле ни америчку школу. Разумије се, сама ова подјела је искључиво условна и много пута доведена у питање као исувише поларизована, јер ове двије школе никако нијесу тако строго одвојене. Треба рећи и то да до закључка да у *Уводу* преовладава једна струја мишљења могу доћи само оне читатељке и читатељи који су и одраније упознати са историјским развојем феминистичке књижевне критике, јер су и унутар једног поглавља књиге често испреплетене идеје обију школа. С једне стране, овакав приступ може бити отежавајућ онима који посједују основни ниво знања, но, с друге стране, у њему донекле лежи и предност утолико што упућује на суштинску повезаност између двију школа. Тако, метод *Увода* је по правилу интердисциплинаран, што и одговара феминистичкој књижевној критици онако како је ауторке схватају.

Књига је подијелења у три дијела, унутар којих има више поглавља са сродним темама груписаним по критеријумима које ауторке увјерљиво образлажу. Први дио књиге тиче се методолошких поставки. Тако је прво поглавље првог дијела књиге духовито — али и двосмислено — насловљено „Феминистичка критика не постоји“. Ауторке објашњавају три најчешћа начина на које је феминистичка књижевна критика занемарена или чак непостојећа, а у односу на стандардне „научне“ критеријуме. И у другом поглављу првога дијела ауторке пишу о важној особини феминистичке критике — хетерономији приступа. Оно почиње констатацијом ауторки да је феминистичка критика нераздвојива од феминистичког ангажмана, што је често било узимано као слабо мјесто те критике. Међутим, подсјећање на међузависност теорије и активизма промишљен је и ефектан потез ауторки, посебно у академском тексту као што је овај. Прва жртва феминистичке књижевне критике био је феминистички ангажман, тако да овај теоријски уводник, рекло би се с добрим разлозима, не понавља исту грешку, тј. не скрива чињеницу да је феминистичка књижевна критика увек и политичка. Како ауторке наводе, необично је да приручник књижевне теорије започне критиком других хуманистичких дисциплина; међутим, управо је критика хуманизма и друштвених наука тема трећег поглавља првог дијела *Увода*. Без те критике нема ни феминистичке књижевне критике, тако да је ово поглавље неминовно у једном озбиљном уводнику у феминистичку критику. И коначно, посљедње поглавље првог дијела посвећено је психоанализи, тј. њеном повлашћеном положају у односу на феминистичку критику, како саме ауторке истичу.

У другом се дијелу књиге као полазиште узима тријада аутор-дјело-читалац, да би се у другом поглављу књижевност разматрала као патријархална институција. За ту институцију су од посебног значаја периодизација, канонизација и хијерархија. Свака од те три само наизглед чврсте категорије (пре)испитује се из угла феминистичке критике. Треће је поглавље дато у виду историјског прегледа родног мијењања културних образаца, и, попут другог, издијељено је на три пододјелка: медији, жанрови, структуре.

Посљедњи дио књиге бави се проблемом репрезентације жене у књижевности. За разлику од прва два, њега чини само једно поглавље, насловљено „Приказ 'Ствари' или ствар приказа?“, које је пак издијељено у три пододјелка. Као што су објасниле у првом дијелу *Увода*, ауторке се држе става да је мјесто психоанализе повлашћено у односу на феминистичку критику, и то посебно онда када се феминистичка књижевна критика формира кроз сукоб са „мушком“ психоанализом, тј. путем раскривања њених патријархалних заблуда. На нивоу цијеле књиге посебно се занимљивим чини трећи пододјелак који је посвећен критици Фројдових идеја, из угла француске ауторке Саре Кофман (Sarah Kofman). Она је на основу читања Фројдових есеја дошла до закључка да отац психоанализе никада не „дозвољава“ жени да се свјесно смије, већ њен смијех увијек тумачи као резултат несвјесног.

Поред тога што је значајан као пионирски подухват, *Увод у феминистичку књижевну критику* је битан и зато што паралелно са прегледом теорија даје и анализе књижевних текстова, и то не само свјетске, већ и хрватске књижевности. Тиме се упућује и на способност феминистичке критике да превазиђе ограничења неких других књижевних теорија, будући да се лако примјењује како у општем, тако и у локалном контексту. Другим ријечима, она не занемарује, већ открива и „мање“ књижевности. Притом, ауторке су довољно обазриве да увијек укажу на разлике између онога што је каноном проглашено за свјетско и продукције у Хрватској (на примјер, XIX вијек као вијек женских романа у Енглеској, али не и у Хрватској у то време). За похвалу је и што ауторке не инсистирају искључиво на анализи романа као доминантног жанра, већ често анализирају и драме.

С друге стране, одлука ауторки да не дају јаснију периодизацију може отежати читање онима којима је књига најприје намијењена, онима којима је потребан прегледан и јасан увод у феминистичку критику: стиче се утисак да су неке идеје, које су не само историјски него и по логици развоја феминизма морале доћи након других идеја, овима претходиле или се упоредо развијале, што ствара конфузију. Стил којим је

књига написана такође може донекле отежати читање, упркос томе што бисмо се могли сложити да он одговара женском начину писања које се одликује фрагментарношћу, нелинеарношћу и слично. Полемички тон појединих поглавља свакако је занимљив искуснијим читатељкама и читатељима; но, онима који не знају много о феминистичкој књижевној критици неће помоћи у разлучивању основних идеја. Видјели смо да психоанализа и француска струја феминистичке критике имају повлашћено мјесто; међутим, често се на почетку поглавља прво износе теорије колега теоретичара, попут Дериде, Лакана, Фројда, док ауторке и њихова евентуална критика долазе касније, или на самом крају, као у случају посљедњег пододјелка трећег поглавља. Та јачина мушког гласа може на тренутке да заглуши женске гласове, тако да су и неке од важнијих феминистичких теоретичарки само успут поменуте, што јесте пропуст. С друге стране, и за мање искусне и за оне искусније којима ће ова књига доћи у руке, драгоцјен је списак литературе са краја. Добра библиографија један је од најважнијих дјелова свакога доброг уводника, у какве можемо убројати и овај *Увод*.